

A. S. Neill: Egy iskolamester kétségei között (A Dominie In Doubt – 1920) -II. rész

november 6, 2014

2. fejezet

[...]

32. o.

Mac gyerekefelügyelője ma beteget jelentett, úgyhogy Mac boldogan elfogadta a segítségemet. Belépésem után fél órával benézett a terembe, hogy lássa, hogyan boldogulok. A legtöbb gyerek körülöttem zsongott, Mac pedig a homlokát ráncolta. Ezt látva, mindenki visszafordult a helyére.

– Úgy látom, rendelkezik azzal a végzetes adottsággal, amivel a gyerekeket egy pillanat alatt demoralizálni lehet – morogta.

Ez még sosem jutott az eszembe, de akkor is tény: tényleg demoralizálom a gyerekeket. Nem olyan régen, elmentem egy Montessori iskolába, egy szó nélkül léptem be. Öt perc sem telt bele, és az összes eszköz a padlón hevert, és a gyerekek mind körülöttem tolongtak. Nagyon elszégyelltem magam, mert éreztem, hogy ha akkor maga Montessori belép a terembe, a látvány rettentően felháborította volna. Nem tudom megmagyarázni, miért vagyok ilyen hatással a gyerekekre. Talán mert ösztönösen érzik, hogy én nem keltek se félelmet, se tekintélyt, vagy akaratlanul is meglátják bennem a kisdedet. Mindenesetre, ahogy Mac mondja, ez egy végzetes adottság.

Azt hiszem, Miss Martin, a gyerekefelügyelő jó tanár. A gyerekek nem félnek tőle, és biztos vagyok benne, hogy szeretik is. Egyedül Mac az, akitől félnek; szegény öreg Mac, a legkedvesebb lélek a világon. Annyira szeretné kimutatni a

gyerekek iránti szeretetét, de azok valahogy érzik, hogy a mosolya mögött ott a szigorú tanító, aki meg szokta korbácsolni Tom Murray-t. Ma elküldtem a kis Mary Smith-t, hogy hozzon krétát Mac szobájából, de a bejáratnál elsírta magát, annyira félt belépni. Mac, szerintem, időnként bemegy a terembe, elkap egy-két beszélgető kölyök, és jól rájuk csap a korbácsával. Nem értem, hogy egy ilyen jó embert, mint Mac, hogyan visz rá a lélek, hogy ilyesmit tegyen.

Van egy iskoláról szóló csúnya történet a tarsolyomban, ami egy haldokló gyerekelügyelő-nőről szól. Utolsó leheletével azt kiáltotta félelemtől reszketve, hogy ne engedjék, hogy a tanító bemenjen a terembe, és megverje az ő szegény kicsikéit. Ez az igaz történet az elképzelhető legsúlyosabb vád az iskolákra nézve. A történetben szereplő asszony jó ember volt, aki szerette a tanítványait, és ha a tanító ilyen retteget okozott neki a halálos ágyán, akkor elképzelhetjük, milyen rettegésben tartotta a szerencsétlen kis gyerekeket. Azok az emberek, akik gyerekeket vernek, pont úgy tesznek, mint a Jézust megkövezők; nem tudják, mit cselekszenek, és azt sem tudják, miért teszik.

[...]

38. o.

Ma hosszan diskuráltam Mac-vel az iskolai önkormányzatról; meséltem neki a highgate-i iskolában bevezetendő önkormányzati terveimről. A beszélgetés végén életem legnagyobb meglepetésében volt részem. Mac hosszan szívta a pipáját csöndben, majd hirtelen odafordult hozzám:

– Nézze, öregem, próbáljuk ki ezt az önkormányzatot holnap! – vetette fel lelkesen.

Megragadtam a kezét.

– Kitűnő ötlet! Mac, maga egy csoda! Micsoda bátor ember!

– Nem érzem magam bátornak – mondta idegesen –, nagy munka vár ránk.

– Az biztos – mondtam nagy komolyan –, és a legnehezebb része az lesz, hogy távol tartsuk magunkat a gyerekektől.

– Hogy érti ezt?

– Úgy, hogy már olyan régóta kényszeríti a gyerekekre a tekintélyét, hogy már észre sem veszi, és állandóan parancsokat osztogat. Ráadásul a gyerekek már annyira függenek magától, hogy mindig azt fogják figyelni, maga hogyan szavaz.

– Mi lenne a legjobb kezdés? – kérdezte.

– Egyszerűen besétál reggel, és azt mondja: <<Na, figyeljete ide! Ma önkormányzást gyakorlunk. Nekem nincs hatalmam, senkinek nem parancsolok semmit, senkit nem büntetek meg. Csináljatok, amit akartok!>>

Mac tekintete elsötétült.

– De atyaég, ember! Szét fogják verni az iskolát!

– Dehogy fogják! – nevettem.

Tekintete megtelt izgalommal.

– Nagyon nehezen fogom tudni megállni, hogy távol tartsam magam tőlük! – mondta félig magának.

– Dehogyis! – jegyeztem meg újra.

– Rendben van, legyen... de tudja, hogy én nagyon szigorú vagyok.

– Annál jobb! Annál nagyobb lesz a változás!

– Maga kis bolsevik! – nevetett Mac. Olyan volt, mint egy gyerek, aki kétféle vágy között vergődik: ellopni az almát, és elfutni a rendőr elől. Kicsit tartottam tőle, hogy bátorsága

cserben fogja hagyni.

– Mondja – vetette fel –, miért nem jön el maga is holnap?

Nagy volt a kísértés, de ellenálltam neki.

– Nem – mondtam –, azt nem tehetem. A jelenlétem elterelné a gyerekek figyelmét, és ... egy idegen előtt nem lesz merszük betörni az ablakokat. Maga a hátam mögé akar bújni, igaz-e?

Persze igazából tíz fontot adnék érte, ha ott lehetnék holnap reggel Mac termében.

Ma reggel odamentem az iskolához, felültem a falra, és pipáztam. Feszülten füleltem, hogy meghalljam a kitörő vihar első neszt. Egy mukkanás nem sok, annyi sem szűrődött ki a teremből.

– Szóval Mac mégiscsak feladta a tervet! – dünnyögtem, és bementem, hogy segítsek Mrs. Macdonaltnak krumplit hámozni.

Mac este a vacsoránál mélyen a gondolataiba merülve jelent meg.

– Na, gyáva kukac! – kezdtem.

– Gyáva?! – nevetett. – Miről beszél? Minden a terv szerint halad.

Kértem, meséljen el mindent.

– A maga elmélete a gyerekekről egy nagy humbug! – kezdte. – Azt mondta, valami nagy üdvrivalgás lesz, ha bejelentem, hogy feladom a vezetőségemet.

– És nem volt?

– Halvány jele sem. A gyerekek csak bámultak rám tátott szájjal, és...

– És mi?

– Elővették a könyveiket, és elkezdték az olvasást. Néma csendben.

– És azt akarja mondani, hogy semmi különbség nem volt?

– Semmi a világon. Mondom, haladtak az órarend szerint, mint máskor.

– Még csak nem is beszélgettek egymással többet?

– Egy mukkanás nem volt.

Ezen elgondolkodtam.

– Pontosan mit mondott nekik, amikor bejelentette az önkormányzást?

– Azt mondtam, amit tegnap este megbeszéltünk.

– Nem tett hozzá valamit?

Erre feltűnően kerülni kezdte a tekintetem.

– Persze, azt mondtam, hogy bízom benne, hogy ugyanúgy fognak viselkedni, mint általában – vallotta be vonakodva.

– Vagyis kifejezte, hogy egy cseppet sem bízik bennük – közöltem. – Jaj, Mac, maga egy villámokat szóró zsarnok volt mindig is az osztályban! A gyerekek halálosan rettegnek magától. Attól tartok, sosem tudja bevezetni az önkormányzatot. Ezt a rettegést meg kell szüntetni, és maga az, akinek ezt el kell végeznie.

– De hogyan? – kérdezte tehetetlenül.

– Úgy, hogy lelép a katedráról. Be kell épülnie a gyerekek közé. Egyetlen drámai megnyilvánulással el lehet ezt érni.

– Mire gondol?

– Törjön be egy ablakot! Dobálja szét a tankönyveket a teremben! Bármit, csak törje össze ezt a magáról alkotott képet, ami szerint maga egy földöntúli lény, akinek a szeme, mint Istené, mindenben a gonoszt látja.

Mac dühös és sértett volt.

– Mire lenne ez a bolondozás jó? – kérdezte.

– Nem bolondozás – feleltem komolyan –, ez nagyon fontos dolog. Ha szabad iskolát akar, le kell törnie a saját tekintélyét. Nem létezhet igazi önkifejezés ott, ahol valaki mindig ott áll a háttérben, hogy eltiporja a naplopást és rendbontást.

– De hiszen – tiltakozott Mac – én mondtam nekik, hogy feladom a tekintélyem!

– Az lehet, de ők nem hisznek magának. A szemében még mindig ott van a szigorúság.

Ekkor már nagyon fel volt háborodva.

– Én nem tudok addig elmenni, mint maga – mondta lemondóan. – Én nem vagyok anarchista!

– Ebben az esetben, szerintem, hagyja a csudába az egész kísérletet, Mac – vontam meg a vállamat. Ez a vállvonás beindította Mac-et; tipikus buldog-típus, már láttam is, ahogy a fogait összeszorítja.

– Elkezdtem, már abba nem hagyom! – jelentette ki határozottan. – És be fogom bizonyítani, hogy a maga módszerei rosszak. Én azt mondom, fokozatosan kell ezt bevezetni.

Amikor négy órakor átjött, a szemei égtek az izgalomtól. Jól hátba vágott a lapát kezével.

– Öregem! Remekül mennek a dolgok! Ma megvolt az első

tárgyalásunk.

– Meséljen! – biztattam.

– Elsőrendű kezdés volt! Jim Inglis megdobta a ceruzájával Peter Mackie-t.

– Remélem, el is találta! – mondtam provokatívan, de Mac nem vette a lapot.

– Akkor nem tudtam, mit csináljak. Az első reakcióm az volt, hogy jól elnászpángolom, de persze nem tettem végül. Csak annyit mondtam az osztálynak: <<Láttátok, mit művelt Jim Inglis? Ti döntitek el, mi legyen vele.>>

– Erre azt felelték: <<Kérjük, uram, verje meg!>>? – kérdeztem.

Mac felnevetett.

– Pontosán ezt mondták, de erre én kijelentettem, hogy ők most magukat kormányozzák, és javasoltam, válasszanak gyűlésvezetőt, és szavazzanak.

– Rossz taktika – jegyeztem meg. – Hagynia kellett volna, hogy maguk döntsék el, hogyan intézik az ügyet. Mi történt ez után?

– Megválasztották Mary Wilson-t gyűlésvezetőnek, aztán John Smith felállt, és javasolta, hogy a fogoly kapjon hat ütést a korbáccsal tőlem. Egyöntetűen megszavazták.

– De persze maga megtagadta – mondtam.

– Ember! Hogy tagadhattam volna meg? Teljesen oda voltam, hiszen hat ütés egy ilyen kis semmiségért, mint a ceruzadobálás nagyon súlyos büntetés. Amennyire tudtam, visszafogtam az ütéseket.

Felnyögtem.

– Miért, maga mit tett volna? – vont kérdőre.

– Én a fogoly oldalára álltam volna – vágtam rá. – A terem összes ceruzáját a bíróhoz és az esküdtek fejéhez vágtam volna. És aztán közöltem volna, hogy nem fogom a közösség piszkos munkáját én elvégezni.

– De akkor hol itt az önkormányzat? – kérdezte. – Az esküdteket megdobálni nem más, mint anarchia. Színtiszta anarchia!

– Tudom – jelentettem ki nemes egyszerűséggel. – De a maga iskolájában helye van az anarchiának. Maga sem gondolja komolyan, hogy a gyerekek szerint a ceruzadobálás főbenjáró bűn, ugye? Az történt, hogy saját magukat vetítették ki magára; tudat alatt azt mondták: <<A mester azt gondolja, hogy ez büntett, és szigorúan meg kell büntetni!>> Magának próbáltak megfelelni! Azt mondom, hogy igenis szükséges az anarchia, ha meg akarja szabadítani a gyerekeket a függőségüktől, és félelmüktől. Amíg maga meg nem változtatja az értékrendjét, ők sem fogják a magukét. Amíg maga nem válik újra kisgyermekké, nem léphet be ööö... az önkormányzat országába.

Tudom, hogy Mac próbálkozása el fog bukni, és azt is tudom, miért. Azt akarja, hogy a gyerekek maguk irányítsák az iskolát, de úgy, ahogy azt ő szeretné.

Eszembe jutott egy incidens, ami londoni tanító koromban történt. Épp rajzórát tartottam, és akkor hangzavar volt a termemben, hogy a szomszéd teremben órát tartó tanárnő átjött panaszkodni, hogy a saját hangját sem hallja. Az én termemben a zaj csak nőtt... és a hölgy újra átjött. A zaj megint csak nőtt.

A következő nap bementem az osztályba.

– Tegnap akkora zajt csaptatok, hogy a szomszéd teremben tanító tanárnőnek be kellett rekesztenie az óráját. Joggal

volt felháborodva. Most megkérdezlek titeket, mit tegyünk ebben az ügyben.

– Tartson köztünk rendet! – mondta Findlay, egy tizenegy éves fiú.

– Ezt megtagadom – jelentettem ki –, nem az én feladatom.

Ez hatalmas vitát váltott ki, és a többség Findlay-vel értett egyet.

– Én – makacskodtam tovább – megtagadom, hogy a rendőrötök legyek. – Azzal leültem.

Nagy beszélgetés támadt, majd Joy felállt.

– Szerintem ezt egy gyűlésen kéne elintéznünk, és én Dianát választom meg gyűlésvezetőnek.

Az ötletet általános ováció fogadta; Diana lett a vezető, beült az asztalom mögé, én pedig leültem pipázni az ő helyére.

Joy erre újra felugrott.

– Javaslom, hogy Mr. Neill-t küldjük ki a teremből.

– Rendicsek! – mondtam, és már mentem is kifelé. – Felmegyek a tanáriba, és elszívok egy pipát. Szóljatok, ha kellek.

Elszívtam egy pipát a tanáriban, és amikor épp a hamut ütöttem ki a pipámból, megjelent Nancy.

– Most már lejöhet.

Lementem.

– Na, és – kérdeztem derűsen – mire jutottatok?

– Igen – mondta a gyűlésvezető – úgy döntöttünk, hogy...

Joy megint felugrott.

– Azt javaslom, ne mondjuk meg Mr. Neill-nek, mit döntöttünk. Megkérdezzük a hét végén, lát-e valami különbséget a magatartásunkban.

Sokan nem támogatták az ötletet, ezért szavazásra bocsátották az ügyet. A szavazás döntetlen lett, így Diana hozta meg a végső döntést, a javamra. Akkor elmondta, hogy a gyűlés úgy döntött, ha bárki zajongana a teremben, ahhoz senki nem szólhat egy egész napig.

– És mi van akkor, ha én beszélek azzal, akit erre ítéltünk? – kérdezte Wolodia.

– Akkor hozzád sem szólunk egy napig – és a gyűlés egyetértően dűnnyögött.

Soha nem került erre a büntetésre sor, és panasz sem érkezett az osztályomra. Az érdekesség a dologban az volt, hogy egyik nap Violet – egy vagány és mindig derűs kislány – viccből azt javasolta, hogy ne szóljanak hozzám egy napig. A többiek, akik amúgy Violet minden tréfájában benne voltak, most tiltakoztak.

– Ez nem vicces, Violet! – mondták. – Ha még egy ilyen butaságot javasolsz, téged fogunk megbüntetni.

Ekkor valaki felállt, és javasolta, hogy ezért az ostobaságért büntessék meg Violetet azzal, hogy nem szólnak hozzá egy napig, és Diana egyből késznek mutatkozott elfoglalni gyűlésvezetői posztját. Felálltam, és Violet védelmére keltem, mondtam, hogy én nem emelek vádat, és ekkor a többség megszavazta a felmentését. Azért említem mindezt, hogy hangsúlyozzam, tizenegy-tizenkét éves gyerekek mennyire komolyan tudják venni a felelősséget.

Amikor mindezt elmeséltem Macnek, csak annyit fűzött hozzá:

– De miért nem állt be maga is a zajongók közé?

– Két okból, Mac – feleltem. – Ezek a gyerekek nem álltak iskolai elnyomás alatt; másodszor, mert nem az én iskolám

volt.[1]

Folyt. köv.!